

Chyše

Kraj: Karlovarský

Správní obvod: Karlovy Vary

Nadmořská výška: 458 m n. m.

Počet obyvatel: 598

Adresa URL: www.mestochyse.cz

Okres: Karlovy Vary

GPS souřadnice: 50.104628N, 13.249066E

První pís. zmínka: 1169 (856 let)

PSČ: 364 53

Památky a zajímavosti Chyše

Památkami v obci Chyše jsou: zámek, kostel Panny Marie Sněžné, kostel svatého Kříže, klášter karmelitánů, židovský hřbitov, kříž u kašny, socha Panny Marie Immaculaty, špejchar nebo bývalá synagoga.

Zámek Chyše

Původně vladyské sídlo a ves, poprvé připomínané v letech 1169-1192 bylo od roku 1254 sídlo rodu Odolenoviců. V letech 1361-1365 byly Chyše s rabštejnským panstvím majetkem královské koruny Karla IV., ale v letech 1370-1378 patřily ke žlutickému panství a od roku 1397 byly v držení bratří Smetánků z Hradišťan. Roku 1422 se Chyší pravděpodobně zmocnil Jindřich z Plavna, po něm je Jan Calta z Kamenné Hory připojil k Rabštejnu. Spolu s ním se Chyše ocitly v majetku Buriana z Gutštejna, který městečko opevnil, obnovil hrad, pobořený vojsky Jiřího z Poděbrad, a založil karmelitánský klášter. Posledním mužským potomkem byl Viktorín z Gutštejna. Sňatkem s jeho dcerou Anežkou získal Mikuláš z Lobkovic roku 1566 její dědictví, zahrnující kromě Chyší též statky Podbořany, Kryry a Lubenec. Mikuláš nechal hrad přestavět na renesanční zámek, avšak už v roce 1579 prodal zámek a město Chyše s vesnicemi Ferdinandu Renšpergerovi z Ronšperka a Držkovic.

Roku 1587 koupila tento majetek Griselda, vdova po Adamovi ze Švamberka, rozená z Lobkovic, a po ní ho vlastnil její syn Bohuchval Berka z Dubé, na Bělé a Kuřívodách. Ten byl považován za jednoho ze strůjců stavovského povstání z let 1618-1620, proto po prohrané bitvě na Bílé hoře uprchl ze země, v nepřítomnosti byl pak odsouzen k trestu smrti, ztrátě cti a jeho jméno bylo přibito na staroměstskou šibenici. Celý jeho majetek byl zkonfiskován.

V roce 1622 byly Chyše bez odhadu levně prodány císařskému apelačnímu radovi Jiřímu Vilému Michnovi z Vacínova. Rodu Michnů z Vacínova zůstaly Chyše do roku 1664, kdy zadlužený Vilém Bedřich zemřel a jeho majetek koupil v dražbě Vilém Albrecht Kolovrat-Krakovský pro svou dceru Annu Ludmilu. Anna Ludmila Kolovratová-Krakovská se poprvé vdala za Julia Albrechta Kolovrata-Libštejnského, podruhé za Jiřího Viléma Michnu z Vacínova, synovce Viléma Bedřicha. Zprvu převzala jen polovinu panství, majitelkou celých Chyší se stala až v roce 1672, když zdědila i druhou polovinu, kterou mezi tím získali její otec Vilém Albrecht a strýc Arnošt Abund Kolovrat-Libštejnský. Brzy poté věnovala scelené panství svému manželovi Jiřímu Vilémovi.

Ludmila dala přestavět zámek v barokním stylu a za městem na kopci nově postavit kostel Zvěstování Panny Marie s rodinnou hrobkou. Když roku 1718 zemřela, dědil po ní její bratr Jan František Kolovrat-Krakovský a po něm jeho syn Vilém Albrecht a jeho syn Jan Josef. Od něho Chyše roku 1747 koupil

Václav Leopold Putz z Breitenbachu. Putzové však panství zadlužili a roku 1766 je v dražbě získal hrabě Prokop Lažanský z Bukové.

Prokop (I.) Lažanský, nejvyšší dvorní kancléř, vlastnil již panství Manětín a Rabštejn a příslušenství Chyší rozšířil o statky Lubenec, Struhaře, Drahonice a Řepany. Po jeho smrti roku 1804 došlo k rozdělení rodu Lažanských na dvě větve: Chyšskou a Manětínskou. Manětín a část Rabštejna zdědil syn Jan, Chyše s příslušenstvím a menší část Rabštejna zdědil Prokop (II.), česko-haličský dvorní kancléř, který připojil k Chyším statek Lybini. Po jeho smrti v roce 1823 zdědil Chyše nejstarší syn Prokop (III.) Lažanský, který je spravoval až do roku 1868.

Prokop III. pověřil v letech 1856-1858 pražského architekta Ignáce Ullmanna rozsáhlou úpravou zámku ve stylu tehdy moderní tudorovské gotiky a dal tak zámku současnou podobu. Bezdětný Prokop v roce 1868 zemřel a Chyše zdědili synové bratra Vojtěcha, bývalého moravského místodržitele, Alexandr (†1870) a poté Leopold (†1891), říšský poslanec za stranu mladočeskou a pak svobodomyšlnou.

Roku 1891 se majitelem Chyší stal Leopoldův bratr, Vladimír Lažanský, významný představitel české kulturní a politické scény na přelomu století, m.j. prezident Národopisné výstavy československé v Praze roku 1895. Jeho syn Prokop (IV.) vlastnil velkostatek od roku 1925 až do roku 1945, kdy byl podle Benešových dekretů zestátněn.

Když po 2. světové válce přešel zámek do vlastnictví státu, sídlilo v něm několik státních institucí, které se o zámek nestaraly, takže v roce 1967 musel být uzavřen a plánovaných oprav se do roku 1989 už nedočkal.

Začátkem roku 1996 zchátralý zámek koupil Ing. Vladimír Lažanský s manželkou Marcelou a téhož roku zahájili jeho celkovou obnovu. Oprava zámku byla zařazena do Programu záchrany architektonického dědictví ČR při Ministerstvu kultury. Součástí zámeckého areálu je i panský pivovar, vystavěný v letech 1839-1841. Vaření piva však má však v Chyších tradici od roku 1580. V roce 2006 byla po 74 letech obnovena výroba zámeckého piva.

www.zamek-chyse.cz

Kostel Jména Panny Marie

Původní karmelitánský klášter v Chyši založil Burián z Gutštejna v roce 1487. Raně barokní kostel byl postaven roku 1660 současně s výstavbou nového karmelitánského kláštera. Po zrušení řádu v roce 1787 byl kostel zasvěcen Jménu Panny Marie a stává se farním. V minulosti byl pak upraven pozdně barokně. Kostel v současné době prochází rozsáhlou rekonstrukcí a je otevřen pouze v době konání mše.

Trojlodní pozdně barokní kostel s trojboce uzavřeným presbytářem přilínající částí svého jižního průčelí do k mase zdiva budovy kláštera. Před západním průčelím je představena hranolová věž s nikou na jižní boční straně se sochou Panny Marie (Immaculata). Sakristie s oratoří se nachází v patře na jižní straně kostela. Po stranách trojlodí jsou umístěny dvě boční kaple. Vnější fasády kostela jsou členěny pilastry. Presbytář je sklenut valeně s výsečemi, hlavní loď kostela třemi poli křížové klenby se štukovými zrcadly, úzké boční lodi jsou plochostropé. Trojramenná kruchta kostela je podklenuta křížově, sakristie sklenuta valeně s výsečemi a boční kaple jsou sklenuty plackami. Stěny jsou členěny pilastry. Vnitřní zařízení kostela tvoří rámový hlavní oltář s rokajovou

výzdobou na tabernáklu. Oltářní obraz „Panna Marie na hoře Karmel“ od Petra Brandla pravděpodobně z roku 1708, přemaloval roku 1865 A. J. Halbhuberem. V devadesátých letech minulého století byl obraz demontován a renovován a poté umístěn v kostele Povýšení sv. Kříže, odkud byl na konci dvacátého století tento vzácný obraz odvezen do Diecézního muzea v Plzni, kde je uložen dodnes. Na oltáři je nyní fotokopie obrazu. Dále portálový boční oltář v kapli z roku 1726 s obrazem Ukřižování s obrazem Boha Otce v nástavci. V protější kapli je pak portálový boční oltář sv. Rodiny z roku 1722 s obrazem od J. Ongherse. Čtyři protějškové portálové boční oltáře z doby kolem roku 1700 nebo po něm se současnými obrazy. Kazatelna z doby po roce 1700 a nová socha Nejsvětějšího Srdce Páně v dřevěné skříni s rokajovým dekorem.

Kostel Povýšení sv. Kříže (původně Zvěstování Panny Marie)

Na místě dnešního kostela na mírném návrší zvaném též Špicberk na východním okraji obce stával původně gotický farní kostel Zvěstování Panny Marie, který byl spojován s původním vesnickým sídlem. Držitelem patronátního práva ke kostelu byli Rýzmburkové. Roku 1370 byl patronem Boreš V. z Rýzmburka a lokalita tak zřejmě přešla do jeho bezprostřední držby. Boreš V. z Rýzmburka podával faráře ke kostelu také v roce 1378. Na konci 17. století nechala vybudovat na místě staršího farního kostela tehdejší majitelka chyšského panství Anna Ludmila Michnová, rozená hraběnka Krakovská z Kolovrat, spolu s manželem Karlem Michnou z Vycínova farní kostel Povýšení sv. Kříže, raně barokní monumentální basilikální stavbu ukrývající rodinnou kryptu. Základní kámen kostela byl položen 5. prosince 1697 a dokončen byl v roce 1718. Na celou stavbu, kterou vedl stavitel Jan Baptista Rapp, dohlížela Anna Ludmila Michnová až do konce svého života roku 1718. Po zrušení řádu Karmelitánů v roce 1787 se stává farním kostelem původní klášterní kostel Jména Panny Marie a kostel na Špičáku se stává hřbitovním. Generální oprava kostela proběhla v roce 1854 za hraběte Prokopa III. Lažanského. V té době byl kostel velmi zchátralý. Kostel upraven za dohledu pražského architekta Vojtěcha Ignáce Ullmanna, byla položena nová břidlicová střecha, vyměněna okna, kostel byl opraven jak zvenku tak zevnitř a pro nový hlavní oltář byl namalován obraz „Umírající vykupitel“ pražským malířem Josefem Hellichem. V 90. letech 20. století byla provedena poslední oprava kostela financovaná z prostředků státu, obecního úřadu Chyše, ze sbírek obyvatel Chyše a darů organizací německých rodáků. Byla rekonstruována střecha, jižní, severní a východní fasáda a byla provedena část vnitřních oprav. Větší část vnitřního prostoru a omítka v průčelí jsou však stále silně poškozeny.

Kostel patří v současnosti církvi, která však nemá na jeho nákladnou rekonstrukci finance a její prioritou je nejprve dokončit opravy farního kostela Jména Panny Marie. Jen obnova a oprava fasády průčelí kostela se odhaduje na částku 2 miliony korun. O převzetí kostela usiluje i samotná obec Chyše.

Trojloďní kostel s presbytářem zevně trojbokým, uvnitř zakončeným půlkruhově. V hlavním západním průčelí kostela je vystavěno dvouvěží. Vnější fasády jsou členěny pilastry. Ploché hlavní průčelí je tříosé, členěné pilastry a nikami se současnými sochami českých patronů. Ve dvou patrech nad sebou jsou lunetová okna, ve věžích jsou pak obdélná okna. Presbytář a hlavní loď jsou sklenuty valeně s výsečemi, boční lodi s emporami jsou sklenuty křížově. Krucho je podklenuta valeně s výsečemi. Vnitřní stěny jsou členěny podloženými pilastry.

Vnitřní zařízení pochází z 1. poloviny 18. století. Rámový hlavní oltář, kazatelna a lavice s řezanými postranicemi. Dva portálové boční oltáře s točitými sloupy po stranách jsou umístěné v severní boční lodi. V jižní boční lodi je pak portálový barokní oltář sv. Apologie a portálový oltář

sv. Jana Nepomuckého s rokajovou výzdobou z 2. poloviny 18. století. Na věžích kostela jsou umístěny dva vzácné zvony z roku 1520 a 1572, z nichž starší je opatřen latinským, mladší českým nápisem.

Kaple sv. Jana Nepomuckého

Kaple sv. Jana Nepomuckého stojí u opraveného zemědělského areálu u železničního přejezdu při silnici na Žlutice na západním konci obce Chyše. Kaple byla vybudována roku 1925 na místě, kde původně stávala osamoceně socha sv. Jana Nepomuckého z roku 1857. Dnes je tato socha umístěna v interiéru kaple. V roce 2005 proběhla zatím poslední rekonstrukce kaple.

Hranolová kaple krytá cibulovou střechou s nižším odsazeným polokruhovým presbytářem. Nad vstupním průčelím s polokruhově zakončeným vchodem bez dveří vystavěn trojúhelníkový štít s datací „1925“. Vnější fasády kaple členěny pilastry. Uvnitř je kaple sklenuta valeně.

V interiéru kaple stojí v prostoru závěru pískovcová socha sv. Jana Nepomuckého na podstavci z roku 1857. Na soklu je dvojí datace „1857“ a „15/6 1925“.

Kaplička sv. Anny

Barokní výklenková kaplička sv. Anny z roku 1784 stojí uprostřed křížové cesty vedoucí při cestě na Špicberk ke kostelu Povýšení sv. Kříže v obci Chyše.

Barokní hranolová výklenková kaplička s novodobou sochou sv. Anny ve výklenku v průčelní a se sochami sv. Václava a sv. Antonína Paduánského v bočních nikách. Nad zprohýbaným štítem na vrcholu kaple je umístěna socha sv. Josefa s Ježíškem.

